

KRISTINE KLOECK*

Een strengere aanpak voor daders van seksueel misbruik van minderjarigen: onverenigbaar met de rechtstaat, onethisch en contraproductief

Kort voor het Paasreces besteedde de Kamercommissie voor de Justitie aandacht aan diverse wetsvoorstellen die een strengere aanpak van daders van seksueel misbruik van minderjarigen beogen. Meer bepaald gaat het om volgende vier samengevoegde wetsvoorstellen, ingediend door Volksvertegenwoordigers van verschillende politieke partijen:

- Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op dertig jaar (nr. 233/1 – ingediend op 18 oktober 2007 door leden van de MR)
- Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wat de verjaringstermijn van sommige misdrijven ten aanzien van minderjarigen betreft (nr. 1705/1 – ingediend op 5 januari 2009 door leden van de Open VLD)
- Wetsvoorstel wat het woonverbod voor veroordeelden voor bepaalde zedenfeiten betreft (nr. 1509/1 – ingediend op 22 oktober 2008 door een lid van de SPA)
- Wetsvoorstel betreffende de bekendmaking van, het woonverbod voor en de uitsluiting tot eerherstel van veroordeelde pedofielen (nr. 1846/1 – ingediend op 3 maart 2009 door leden van het Vlaams Belang)

Naast vertegenwoordigers van slachtofferorganisaties, behandelingscentra voor daders, gespecialiseerde wetenschappelijke onderzoekseenheden, overheidsdiensten, leden van de magistratuur en de orde van advocaten, werd ook Child Focus uitgenodigd om haar visie ten aanzien van deze wetgevende initiatieven tijdens een hoorzitting toe te lichten.

Child Focus is een stichting van openbaar nut, ontstaan in de nasleep van de Dutroux-zaak op uitdrukkelijke vraag van de slachtofferbewegingen en sedert twaalf jaar actief in de strijd tegen verdwijning en seksuele uitbuiting van minderjarigen¹. Via haar laagdrempelige operationele werking wil Child Focus het onderzoek naar vermiste en sek-

* Algemeen directeur Child Focus

1 Beide generieke termen dekken meerdere fenomenen. Verdwijning omvat wegloupedrag, vermissing van niet begeleide minderjarige vreemdelingen, internationale kinderontvoering door een van de ouders, ontvoering door derden. Seksuele uitbuiting omvat extrafamiliaal seksueel misbruik, kinderhandel met het oog op seksuele uitbuiting, jongerenprostitutie, kinderpornografie op internet.

sueel uitgebuite kinderen stimuleren en ondersteunen en de ouders/slachtoffers omkaderen en zondig actief doorverwijzen. Zodoende vormt Child Focus een brug tussen de civiele samenleving en politie, justitie en de hulpverlening. Daarnaast voert de stichting rond voormelde fenomenen preventie- en sensibiliseringscampagnes naar diverse doelgroepen.

In het belang zelf van slachtoffers van dergelijke misdrijven en in het belang van een solidaire en humane samenleving wil Child Focus geen eenzijdige maar een genuanceerde en evenwichtige visie ontwikkelen ten aanzien van de maatschappelijk gevoelige problematiek die in de wetsvoorstellen ter sprake komt². We gaan daarbij uit van een mens- en maatschappijvisie die zijn legitimering vindt in de historische, sociale en culturele context van de Westerse beschaving, in de rechtstaat, in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat de menselijke waardigheid van alle burgers erkent, in het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind, dat geldt voor alle kinderen zonder discriminatie.

Criminaliteit is een individueel en maatschappelijk probleem, waarvan de oorzaken - en dus ook de preventie en bestrijding - vaak zeer complex zijn omdat deze zich op beide niveaus en in hun interactie (in tijd en ruimte) situeren. Voor seksueel misbruik van kinderen is dat niet anders. Ook Child Focus – als slachtofferorganisatie – deelt deze visie, omdat ze recht doet aan de realiteit van dader- en slachtofferschap binnen een complexe samenleving en tegelijk een boodschap van herstel meegeeft.

In wat volgt willen we deze visie nader toelichten en een aantal daaruit voortvloeiende kanttekeningen bij de voormelde wetsvoorstellen formuleren.

1. UITGANGSPUNTEN

1.1 Als slachtofferorganisatie pleiten we in eerste instantie voor een versterking van de rechtspositie van slachtoffers (in elke fase van de strafrechtelijke keten), want rechten van slachtoffers zijn vandaag vaak maar een doekje voor het bloeden³. Daarnaast pleiten we voor een toegankelijke (bereikbare, beschikbare, betaalbare, bruikbare,...) hulpverlening. Het hulpaanbod op maat van het slachtoffer werd weliswaar sterk ontwikkeld de laatste tien jaar maar kan nog veel beter.

1.2 Dit pleidooi houdt tegelijk een boodschap in van herstel: een slachtoffer is immers niet gebaat bij een “levenslange veroordeling tot slachtofferschap”. Een slachtoffer wil zich niet koesteren in wraak maar wil zelf herstel, het wil in het reine komen met zijn slachtofferschap zonder tot de identiteit / het stigma van slachtoffer te worden herleid. Dit herstel komt er deels uit het eigen vermogen – de eigen inspanningen en kracht – om het trauma te overstijgen, deels dank zij het noodzakelijke hulpaanbod van de samenleving.

---

2 Met dank aan Stef Anthoni (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Antwerpen), Chris Dillen (VUB en Gerechtelijk expert) en Sonja Snacken (VUB), voor een vruchtbare gedachtenwisseling.

3 In dit verband verdient het aandacht dat minderjarigen nog steeds niet als volwaardige rechts-subjecten worden beschouwd, dat het statuut van jeugdadvocaat nog steeds niet erkend is, dat parketmagistraten in jeugdzaken vaak weinig kaas hebben gegeten van deze materie, dat jongeren vaak niet ernstig worden genomen wanneer ze als slachtoffer of dader met zo'n probleem naar buiten komen,...

Ook aan kinderen en jongeren die slachtoffer zijn van misbruik moet ruimte worden geboden tot zelfherstel. In de praktijk blijkt dat een strafrechtelijke interventie (i.c. een vrijheidsberovende straf) in bepaalde gevallen dit herstelproces negatief beïnvloedt. We denken voornamelijk aan situaties van intrafamiliaal misbruik, waarbij het slachtoffer aan de vader-incestpleger ondanks alles ook veel positieve betekenissen blijft toeschrijven.

1.3 Want dit is de realiteit van dader- en slachtofferschap: vaak zijn beiden nauw verwant met elkaar, meer dan 70% van het seksueel misbruik van kinderen speelt zich af in de familie⁴. Heel dikwijls willen / moeten dader en slachtoffer samen verder op pad, ook nadat de feiten publiek bekend zijn. Vaak ook gaat het om omwisselbare rollen of opeenvolgende fasen in een levensloop⁵,....

In het licht van deze gegevens, en mede vanuit een herstel- en reïntegratieperspectief, is een polarisering van slachtoffer- en daderposities hoogst onwenselijk. M.a.w. de belangen en rechten van het slachtoffer behartigen ten koste van deze van de dader is contraproductief. In een lange termijnvisie op de problematiek zijn de belangen van slachtoffers en daders niet tegengesteld aan elkaar, want een samenleving gebaseerd op oog om oog kan geen vreedzame samenleving zijn.

Justitie moet er juist toe bijdragen dat de dialoog tussen dader en slachtoffer op gang komt, in het belang van een democratische, verdraagzame en humane samenleving.

Deze dialoog op weg naar herstel - voor slachtoffer, dader én samenleving - onmogelijk maken of bemoeilijken via een cumulatie van repressieve maatregelen is niet de adequate weg. Genoegdoening aan slachtoffers, evenals beperking van het terugvalrisico van plegers waarvan de meesten naar de samenleving terugkeren, zijn zeer terechte bekommernissen die evenwel vanuit een louter repressieve logica niet kunnen worden gerealiseerd.

1.4 In het belang van slachtoffer en samenleving moeten ook de basisbeginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling in de rechtstaat gewaarborgd blijven. Opsporing, vervolging en bestrafing van misdrijven zijn kerntaken van politie en justitie. Dit principe, evenals het subsidiariteitsbeginsel en vooral ook het proportionaliteitsbeginsel en het recht op privacy komen in de wetsvoorstellen meermaals in het gedrang.

Als samenleving moeten we er zorg voor dragen dat een slachtoffer niet levenslang slachtoffer blijft. Zo ook mag niet elke pleger levenslang veroordeeld blijven. Een rechtvaardige straf is een straf waaraan op een bepaald moment een einde komt – en zo nodig bieden de levenslange straf, de eventuele koppeling aan een T.B.R. maatregel, en de internering voldoende mogelijkheden tot uitbreiding van de controle.

4 Het cijfer verschilt naargelang de bron, maar algemeen is bekend dat seksueel misbruik van minderjarigen hoofdzakelijk een intrafamiliaal probleem is. Van de overige extrafamiliale plegers zouden ongeveer 2% als zgn. “gefixeerde” pedoseksuelen te beschouwen zijn (inschatting van meerdere experts ter zake), ten aanzien van wie levenslange veiligheidsmaatregelen aangewezen zijn om nieuw slachtofferschap te voorkomen. De wetsvoorstellen zijn blijkbaar geschreven met deze laatste categorie voor ogen. Vraag is of de bestaande regelgeving hiertoe niet voldoende mogelijkheden biedt (cfr. veroordeling gekoppeld aan TBR waarvan de toepassing in de toekomst tot de bevoegdheid van de SURB zal behoren).

5 30 à 40% van de volwassen mannelijke daders zouden zelf als kind misbruikt zijn (J.E. Oliver, American Journal of Psychiatry – 1993 - eenzelfde cijfer wordt vandaag geciteerd door Belgische experts op dat vlak). Dit is uiteraard geen verontschuldiging maar kan bijdragen tot inzicht in de criminogenese. Bovendien doet het geen afbreuk aan het feit dat vele plegers zelf geen slachtoffer zijn geweest en dat vele slachtoffers later geen dader worden.

Een menselijke rechtspraak is bovendien herstel- en reïntegratiegericht.

Kortom: de voorgestelde strengere aanpak van daders van seksueel misbruik van minderjarigen staat volgens Child Focus haaks op een aantal basisprincipes van de rechtstaat, leidt tot ethisch onverantwoorde praktijken én mist bovenal zijn doel. In wat volgt verduidelijken we deze stellingen.

2. KANTTEKENINGEN BIJ DE WETSVORSTELLEN

2.1 De voorstellen tot verlenging van de verjaringstermijn van de strafvordering

Vanuit een slachtofferperspectief kan dit te verantwoorden zijn wanneer het om bijzonder ernstige feiten gaat: slachtoffers hebben inderdaad vaak jaren nodig vooraleer ze met hun verhaal naar buiten kunnen komen en een publieke erkenning van het slachtofferschap is vaak een noodzakelijke (maar geen voldoende !) stap in het verwerkingsproces.

Toch enkele bedenkingen:

We moeten er alles aan doen om - zowel strafrechtelijk als hulpverlenend - op het ogenblik zelf van de feiten of zo kort mogelijk nadien, te interveniëren eerder dan 20 of 30 jaar later achterhoedegevechten mogelijk te maken, wat de rechtszekerheid niet ten goede komt.

Wat is daarvoor nodig?

- Het taboe rond seksueel misbruik doorbreken en het probleem bespreekbaar maken is erg belangrijk, zowel voor slachtoffers als voor de (potentiële) daders.
  - De toegang tot de vrijwillige hulpverlening (voorafgaand aan de gerechtelijke interventie) moet worden vergemakkelijkt.
  - Leerkrachten en opvoeders in scholen, jeugdbewegingen, burgers in het algemeen moeten alert zijn voor signalen van minderjarige slachtoffers en moeten weten hoe daar adequaat mee om te gaan. Ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren geldt eenzelfde regel.
  - Child Focus wordt niet zelden geconfronteerd wordt met vragen van pedofielen die bewust zijn van hun probleem, maar “de weg en de taal” in de hulpverlening niet kennen. Ook uit onderzoek blijkt dat de strafrechtelijke interventie soms hard aankomt na een vruchteloze zoektocht naar adequate hulp.
  - Tijdig interveniëren veronderstelt goede instrumenten voor diagnose en evaluatie. Op dat vlak werd in België een hele weg afgelegd, maar de kennis en ervaring ter zake is nog steeds beperkt⁶.

Wat met de bewijsbaarheid van de feiten na X aantal jaren? Vaak zullen mogelijke getuigen/betrokkenen niet meer bereikbaar zijn en reconstructies onmogelijk geworden. Woord tegen woord leidt tot het oprakelen van veel menselijk leed, wellicht met weinig resultaat. Een seponering, buiten vervolgstelling of vrijspraak wegens

---

⁶ Er is onder meer nood aan realisatie van het penitentiair onderzoeks- en klinisch observatiecentrum dat bij K.B. werd opgericht in 1999 maar nog steeds niet is geïmplementeerd. Verder is er nood aan wetenschappelijke evaluatie van begeleidings- en behandelingsprogramma's voor slachtoffers en voor daders

gebrek aan juridisch bewijs kan tot (hernieuwde) frustratie leiden, wat door het slachtoffer als secundaire victimisering kan worden beleefd.

Verjaringstermijnen van 20-30 jaar vergroten de mogelijkheid tot chantage en valse beschuldigingen en dit gedurende een zeer lange periode.

De verjaring als juridisch concept evenals de proportionaliteitsregels in de verjaring gaan ervan uit dat maatschappelijke pacificatie na verloop van tijd moet primeren op het individuele belang⁷. Een disproportionele verjaringstermijn staat ook haaks op de idee van herstel.

2.2 Voorstellen tot (facultatief) woonverbod

In bepaalde gevallen kan het aangewezen zijn aan de pleger een verbod op te leggen om zich te vestigen / te begeven in een bepaalde regio waar de feiten gebeurd zijn of waar het slachtoffer woont (in die gevallen dient het verbod trouwens ook te gelden tijdens uitgaanspermissie, penitentiair verlof, beperkte detentie, elektronisch toezicht,... en niet enkel bij de invrijheidstelling – de huidige regelgeving inzake externe rechtspositie van gedetineerden biedt daartoe voldoende mogelijkheden).

Dit geldt evenwel niet alleen voor zedenfeiten maar evenzo voor zware geweldsdelicten (die hier niet ter sprake komen). En wat met bvb. autobestuurders die een kind tot slachtoffer maakten van hun roekeloos rijgedrag?

Het is evenwel zeer de vraag of dit verbod door de rechter ten gronde moet worden behandeld bij het uitspreken van de veroordeling (zoals in de wetsvoorstellen voorzien), dan wel eerder aan de strafuitvoeringsrechter moet overgelaten worden.

Het voordeel van een rechtelijk verbod kan zijn dat er van meet af aan duidelijkheid is voor slachtoffer en dader. Het slachtoffer moet geen schrik hebben vroeg of laat in de eigen buurt terug met de dader te worden geconfronteerd. De veroordeelde weet van bij de aanvang dat er een woonverbod is, wat toelaat een reclasseringsplan in een bepaalde richting uit te werken en andere woonmodaliteiten uit te sluiten.

Maar de argumenten contra rechterlijke beslissing zijn niet te verwaarlozen:

- de diversiteit inzake slachtoffer- en daderprofielen, de complexe dynamiek van het delictgebeuren, de contextuele factoren⁸, vereisen een reactie op maat;
- bij de straftoemeting is de kans op overreactie groot omwille van het recente karakter van de feiten, evenals emotionele en mediagerelateerde factoren. De situatie dader – slachtoffer kan zeer oppositioneel zijn en geleidelijk naar meer verzoeningsgezindheid evolueren (waarbij het slachtoffer later niet gelukkig is met de uitgesproken maatschappelijke uitsluiting van de pleger). Een latere beslissing biedt

7 Ook het recente ontwerp van kaderbesluit van de Europese Commissie inzake uitbuiting, seksueel misbruik van kinderen en kinderpornografie (ter vervanging van het kaderbesluit 2004/68/JAI) beveelt de lidstaten aan bij het bepalen van de vervolgingstermijnen rekening te houden met het proportionaliteitsbeginsel (COM 2009/0049 – art. 12, 2de lid)

8 Seksueel misbruik is een dynamisch gegeven, waarvan de betekenis en impact erg verscheiden is naargelang de aard/ernst van de feiten, de relationele context waarin deze plaats vinden, de persoonlijkheid van de dader, de persoonlijkheid van het slachtoffer, de beschermings- versus risico- factoren ...

ruimte voor een meer genuanceerde en realistische benadering en minder polarisering;

- de straftoemeting richt zich op de feiten zelf terwijl een constructieve uitvoering van de straf ook toekomstgericht moet zijn. Het lijkt geen twijfel dat de situatie bij de veroordeling en de situatie bij de invrijheidstelling erg verschillend kunnen zijn. Het is bvb. niet denkbeeldig dat een verbod geen zin (meer) heeft bij de invrijheidstelling maar als bijkomende straf moet deze dan toch uitgevoerd worden. Een wijziging ervan kan slechts door de SURB gebeuren, maar wat dan met de voorbereiding van het reclasseringsplan? M.a.w. een rechterlijk opgelegd verbod lijkt voorbarig en rigide.
- Een verbod als vrijstellingsvoorwaarde is beperkt in de tijd (duurtijd toezicht 1-3-10 jaar). Dergelijk woonverbod gedurende een langere tijd (zelfs levenslang of gedurende 30 jaar) kunnen opleggen kan in sommige extreme gevallen (proportionaliteitsbeginsel!) te verantwoorden zijn. De wetgever heeft evenwel daartoe reeds mogelijkheden voorzien (straf + TBR).

Samengevat is Child Focus van mening dat wanneer het principe zelf van het woonverbod door de rechter zou worden opgelegd, de modaliteiten ervan op soepele wijze en op maat (van slachtoffer en dader) door de strafuitvoeringsrechter moeten worden bepaald en in de loop van de tijd aan evoluerende omstandigheden worden aangepast.

2.3 Meldingsplicht (na de volledige straftermijn)

Een rechtvaardige straf – waarbij het proportionaliteitsbeginsel wordt in rekening gebracht – is een straf die op een bepaald moment een einde neemt. De wetgever heeft voldoende mogelijkheden voorzien om zo nodig tot levenslange straffen en controles op te leggen.

2.4 Buurtinformatie (binnen een straal van 1 km van de woonst of verblijfplaats van een veroordeelde)

De bekendmaking door de politie aan de buurt waar een vrijgelaten pedofiel zich wil vestigen of verblijven heeft contraproductieve effecten voor kinderen/families in de buurt: het creëert angstpsychoses waarbij ouders hun angsten overdragen op hun kinderen, het leidt tot overbescherming in plaats van opvoeding tot weerbaarheid, tot paranoia en vijanddenken, tot schending van het basisvertrouwen in de medemens,... Met andere woorden: het doel – bescherming van kinderen – is eerbaar maar het middel deugt niet.

In een gezonde seksuele en relationele opvoeding wordt kinderen bijgebracht hoe de wereld in elkaar zit en welke risico's ze kunnen lopen in het openbaar domein (exhibitionisten en kinderlokkers, roekeloze chauffeurs en verkeers-agressoren,...). Ouders / opvoeders moeten kinderen leren zich zelf te respecteren en zich te doen respecteren, hen erop voorbereiden dat “het goede” niet altijd de bovenhand haalt in het echte leven, hen leren praten over zichzelf en hun (eventueel nare) ervaringen. Ze moeten zelf als opvoeder/vertrouwenspersoon kunnen luisteren en troost bieden, zaken niet dramatiseren maar helpen een plaats te geven en secundaire traumatisering te vermijden (in vaktaal spreken we hier van “empowerment”). Burgers in het algemeen en ouders /

opvoeders in het bijzonder moeten alert zijn voor de bescherming van kinderen en daarbij hun verantwoordelijkheid opnemen voor hun opvoeding en begeleiding tot autonome volwassenen.

Buurtinformatie binnen een straal van één kilometer is natuurlijk “boerenbedrog” gelet op het olievlekeffect: met de huidige internet- en andere verspreidingsmiddelen is het onmogelijk de informatie voor een welomschreven groep burgers beperkt te houden. Er rest de dader enkel nog onder te duiken en zodoende te ontsnappen aan elke ook normale sociale controle⁹. De “publieke schandpaal” is juridisch ontoelaatbaar en onverantwoord. Het leidt tot consolidering van het stigma, sociale en emotionele isolering en inperking van de leefwereld van de dader, wat zijn (seksuele) fantasiewereld versterkt, hem fixeert in zijn problematiek en het risico op nieuw en ernstig slachtoferschap (met het oog op uitschakeling van mogelijke getuigen !) ongetwijfeld vergroot.

In het belang van de slachtoffers is een reïntegratieperspectief voor de meeste daders essentieel. Want hoe positiever de reïntegratie verloopt hoe minder kans op recidive. M.a.w. terugvalpreventie is de beste slachtofferpreventie. Wel moet voorkomen worden dat plegers als beroepskracht of vrijwilliger kunnen tewerkgesteld worden in een context waar ze met kinderen rechtstreeks in aanraking komen. Een meer consequente controle op het beroepsverbod en een verbetering van de “pre-employment screening” (zowel voor professionelen als vrijwilligers) evenals een regelmatige updating ervan, is daarom aangewezen.

Ook dient alles in het werk gesteld om de internationale uitwisseling van strafregisters mogelijk te maken, zodat andere landen hoger vermelde voorzorg eveneens kunnen nemen¹⁰. Tenslotte moet de toegang tot “sex offender”-registers voor bevoegde justitie- en politieoverheden worden gefaciliteerd. De afhankelijkheid van de goodwill van ambtenaren, evenals de traagheid van de bureaucratie vormen momenteel een grote frustratie en verhinderen een efficiënte probleemaanpak.

2.5 Uitsluiting van eerherstel

Dit voorstel strookt niet met het proportionaliteitsbeginsel: net als voor andere misdrijven moeten de termijnen voor aanvraag van eerherstel in verhouding blijven tot de ernst van de feiten.

Eerherstel is een zaak van appreciatie van de rechter, en dat moet zo blijven: een definitieve maatschappelijke uitsluiting of afschrijving bij wet is een solidaire samenleving onwaardig.

---

9 Child Focus nam recent een standpunt in tegen de stopkinderporno site, die door een Nederlander in België werd opgezet (De Standaard van 5 maart 2009 en La Libre Belgique van 16 maart 2009). De Privacycommissie evenals de minister van Justitie deelden onze visie en namen maatregelen om het initiatief stop te zetten. Ook de Amerikaanse “camping palace” (of “pedocity” – zie hierover de VRT-uitzending Koppen van 5 maart 2009) is voor Child Focus geen optie. Het is trouwens niet denkbeeldig dat via dergelijke sites of isoleringskampen pedofilienetwerken zouden ontstaan.

10 Zie hierover ook art. 8, 3de lid van voormeld ontwerp van kaderbesluit van de Europese Commissie.

Wel is een psychiatrisch expertiseverslag noodzakelijk in het kader van het onderzoek naar de opportuniteit van eerherstel. En hier stelt zich dan weer het probleem van de lage kwaliteit van de expertise (wat voer is voor een ander debat).

3. ALGEMEEN BESLUIT

De wetsvoorstellen voor een versterkte repressie ten aanzien van daders van seksueel misbruik zijn niet in het belang van potentiële slachtoffers en dienen evenmin een solidaire humane samenleving. Eerder dan plegers in het kader van de bestraffing alle perspectief te ontnemen, moet de beleidmaker bewust zijn van de nog grote lacunes in de begeleiding en behandeling van slachtoffers en daders, en vooral ook van de enorme nood aan een probleemgerichte begeleiding en behandeling van problematische minderjarige plegers¹¹.

Werken aan preventie van seksueel misbruik, de bestrijding ervan bij middel van een tweesporenbeleid (bestrafing en behandeling), herstelgerichte initiatieven ontwikkelen en de zorg en nazorg van slachtoffers verder uitbouwen is ons inziens de best mogelijke weg.

---

11 Volwassen daders vertoonden vaak reeds als minderjarige (min of meer ernstig) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Van de minderjarige plegers zou ongeveer de helft een polyvalent normoverschrijdend gedragspatroon (diefstal, geweldsdelicten, ...) ontwikkelen; 4 op 10 stoppen volledig op volwassen leeftijd en 1 op 10 levert een ernstig terugvalrisico in seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor deze groep plegers is het behandelingsaanbod in onze samenleving bedroevend klein (één enkel gespecialiseerd aanbod in Vlaanderen!) De jongereninstellingen uit de Bijzondere Jeugdzorg evenals de psychiatrische jongerenafdelingen klagen dit regelmatig aan. Zie hierover HENDRIKS J. (2006), Jeugdige zedendelinquenten, een studie naar subtypes en recidive (doctoraal proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam).